

HUOMAUTUKSIA

¹ V. I. Leninin kirja „*Kapitalismin kehitys Venäjällä*” on valtavan tutkimustyön tulos.

Kirjan varsinainen kirjoittaminen kesti yli kolme vuotta. Lenin alkoi sen kirjoittamisen tammikuussa 1896 vankilassa, pian sen jälkeen, kun hänet vangittiin „Taisteluliitto työväenluokan vapauttamiseksi” nimisen järjestön oikeusjutun yhteydessä. Jo ensimmäisessä kirjeessään vankilasta tammikuun 2 (14) p:nä 1896 Lenin kirjoitti:

„Minulla on suunnitelma, joka on kiinnostanut mieltäni kovasti sen jälkeen, kun minut vangittiin, ja mitä pitemmälle aika kuluu, sitä enemmän se kiinnostaa. Olen jo kauan tutkinut erästä taloudellista kysymystä (jalostavan teollisuuden tuottamien tavaroiden realisointia kotimaassa), olen koonnut jonkin verran kirjallisuutta ja laatinut suunnitelman sen käsittelemiseksi, olen kirjoittanutkin yhtä ja toista aikoen julkaista työni erillisenä kirjana, jos siitä tulee aikakauslehtikirjoitusta suurempi”.

Tässä samassa kirjeessä, pyytäessään hankkimaan kirjoja laatimansa luettelon mukaan, Lenin ilmoitti teoksensa rakenteen suunnitelman.

„Kirjaluettelo jakaantuu kahteen osaan”, kirjoitti Lenin, „joihin teoksenikin jakaantuu. A.—Yleinen teoreettinen osa. Sitä varten tarvitaan vähemmän kirjoja, joten sen minä ainakin uskon voivani kirjoittaa,—mutta valmistavaa työtä on enemmän. B.—Teoreettisten väittämien soveltaminen venäläiseen aineistoon. Tätä osaa varten tarvitaan hyvin paljon kirjoja. Suurimpana vaikeutena ovat: 1) zembstvojulkaisut. Muuten, osa niistä minulla on ja osan voi tilata (pienet monografiat), osa pitää hankkia tuttujen tilastomiesten kautta; 2) hallituksen julkaisut,—komissioiden teokset, edustajakokousten selostukset ja pöytäkirjat j.n.e. Ne ovat tärkeitä; niitä on vaikeampi hankkia. Eräitä on VEO:n* kirjastossa, luultavasti jopa suurin osa niistä”.

Kirjeissään omaisilleen Lenin lähetti kirjaluetteloja, selitti, mistä kirjat voidaan hankkia ja millä tavalla tulee järjestää niiden oikea ja säännöllinen vaihto. Lenin kokosi jo vankilassa hyvin laajan aineiston käyttäen hyväkseen Pietarin kirjastoja (Tiedeakatemian,

* VEO — Volnoje ekonomitsheskoje obshtshestvo — Vapaa taloudellinen yhdistys, ks. huom. 48. *Toim.*

Vapaan taloudellisen yhdistyksen ja muiden tieteellisten järjestöjen ja laitosten kirjastoja). Lenin ei keskeyttänyt työtään aineiston keräämiseksi edes matkalla karkoituspaikealle Siperiaan. Pysähtyessään Krasnojarskissa (matkalla Shushenskojen kylään) hän tutki kirjoja ja aikakauslehtiä, joita oli kauppias G. V. Judinin rikkaassa yksityiskirjastossa ja paikallisessa kaupunginkirjastossa.

Karkoituspaikealla ollessaan Lenin sai kirjoja ja aineistoa mitä erilaisimmista paikoista. Hänen pyynnöstään M. I. Uljanova kirjoitti paljon otteita Rumjantsevin kirjaston erilaisista kirjoista Moskovassa; nämä otteet Lenin sai toukokuun lopulla 1897. Uusia kirjoja Lenin sai omisiltaan ja kirjoituspalkkion laskuun niiden aikakauslehtien toimituksilta, joissa julkaistiin hänen kirjoituksiaan. Omaisten ja tuttavien kautta oli järjestetty kirjojen lähettäminen myös Pietarin ja Moskovan kirjastoista. Erinäisiä zemstvolitastollisia julkaisuja Lenin tilasi siten, että vaihtoi niitä kokoelmaansa „Taloudellisia tutkimuksia ja kirjoituksia”, jonka tekijäkappaleet hän sai vuoden 1898 lopulla. Suuren määrän kirjoja toi N. K. Krupskaja keväällä 1898. Leninin yksityiskirjasto, jonka hänen omaisensa lähettivät hänen pyynnöstään Shushenskojen kylään, kiersi maata kokonaisen vuoden ja saapui vasta kesäkuussa 1898.

Tällä tavalla Leninin onnistui kaikista vaikeuksista huolimatta koota ja käyttää tutkimustyöhönsä kaikki tarpeellinen aineisto. Osa valmistettavaa aineistoa kirjaan „Kapitalismin kehitys Venäjällä”, aineistoa, joka luonnehtii Leninin tutkimustyön laajuutta ja menetelmiä tämän teoksen valmisteluprosessissa, on julkaistu Lenin-kokoelmassa XXXIII.

„Kapitalismin kehitys Venäjällä” valmistui pääpiirteissään elokuussa 1898. Käsikirjoituksen lopullinen viimeistely vaati vielä paljon työtä ja aikaa. „Viime aikoina”, kirjoitti N. K. Krupskaja Leninistä lokakuun 14 (26) pnä 1898, „hän on korviaan myöten markkinoissaan ja kirjoittaa aamusta iltaan”. Myös marras- ja joulukuussa Lenin työskenteli tarmokkaasti kirjansa parissa; kuten N. K. Krupskaja tiedoittaa kirjeessään marraskuun 22 (joulukuun 4) päivältä, hän „on vajonnut kerta kaikkiaan ja lopullisesti markkinoihinsa...”

Marraskuun puolivälissä 1898 valmistui kaksi ensimmäistä lukua. N. K. Krupskaja kirjoitti ne puhtaaksi erillisiin vihkoihin, minkä jälkeen ne lähetettiin omaisille edelleen kustannusliikkeelle toimitettavaksi.

Tammikuun 30 (helmikuun 11) pnä 1899 Lenin sai valmiiksi kirjan „Kapitalismin kehitys Venäjällä” kaksi viimeistä lukua ja liitteet kirjaan; tämä osa käsikirjoitusta lähetettiin kustannusliikkeeseen helmikuun 3 (15) pnä 1899.

Sosiaalidemokraatit, jotka siihen aikaan olivat karkoitettuina Minusinskin piirikunnassa, lukivat ja käsittelivät käsikirjoituksen jokaisen luvun. „Minä näyttelen „ymmärtämätöntä lukijaa”, kirjoitti N. K. Krupskaja lokakuun 14 (26) pnä 1898, „ja minun on pääteltävä „markkinoiden” esityksen selvydestä, yritän olla mahdollisimman „ymmärtämätön”, mutta en voi erikoisemmin takertua mihinkään”.

Teostaan kapitalismin kehityksestä Venäjällä Lenin ei tarkoittanut oppineille spesialisteille, vaan vallankumouksellisen intelligenssin laajoille piireille. Siitä johtui hänen vaatimuksensa — julkaista

kirja niin, että sen tutkiminen joukkolukijalle olisi mahdollisimman helppoa. Omaisilleen kirjoittamissaan kirjeissä hän antoi yksityiskohtaisia ohjeita kirjan koosta, kirjasinlajeista, painamisesta, taulukojen sijoittamisesta, oikolukujärjestyksestä.

Kirja ilmestyi painosta maaliskuun 26 ja 31 päivän välillä vanhaa lukua vuonna 1899 nimimerkillä „Vladimir Iljin”. Ilmoitus kirjan ilmestymisestä painettiin „Russkije Vedomostissa” huhtikuun 15 (27) p:nä 1899. Kirjan painosmäärä — 2.400 kappaletta — myytiin loppuun hyvin pian. Kirja levisi pääasiallisesti sosialidemokraattisen intelligenssin ja opiskelevan nuorison keskuuteen. Työläiskerhoissa sitä levittivät niissä toimineet propagandistit ja agitaattorit.

Porvarillinen lehdistö yritti sivuuttaa Leninin tieteellisen työn vaikenemalla. Vasta syksyllä 1899 ilmaantuivat ensimmäiset arvostelut, jotka olivat luonteeltaan vihamielisiä. Erääseen näistä arvosteluista Lenin antoi murskaavan vastauksen kirjoituksessaan „Epäkriittillistä kritiikkiä”, joka julkaistiin aikakauslehdessä „Nautshnoje Obozrenije”, touko—kesäkuun numerossa 1900 (ks. tämä osa, ss. 543—566).

Vuonna 1908 ilmestyi kirjan „Kapitalismin kehitys Venäjällä” toinen painos (ks. 6. huomautus).

Tämä laitos julkaistaan toisen (vuoden 1908) painoksen mukaan, jonka Lenin tarkasti ja täydensi; on huomioitu myös kaikki ne huomautukset, jotka Lenin teki kirjansa vuoden 1899 ensimmäisen painoksen suhteen.— 1.

² V. V.— V. P. Vorontsovin nimimerkki.

N. —on eli *Nikolai —on* — N. F. Danielsonin nimimerkki.

Vorontsov ja Danielson olivat XIX vuosisadan 80—90-luvun liberaalisen narodnikkilaisuuden huomattavimpia ideologeja.— 5.

³ Kautskyn — joka silloin vielä oli marxilainen — kirjan „Agraarikysymys” Lenin sai karkoituspaijalle maaliskuussa 1899. Silloin oli suuri osa kirjasta „Kapitalismin kehitys Venäjällä” jo ladottu ja Lenin päätti viitata Kautskyn teokseen alkulauseessa. Maaliskuun 17 (29) p:nä 1899 Lenin lähetti alkulauseeseen *Postscriptum*’in. „Ellei vain ole myöhäistä”, kirjoitti hän, „niin haluaisin julkaista sen... Ehkä voitaisiin, vaikka alkulause olisikin jo ladottu, latoa vielä *Postscriptum*?” Lisäys alkulauseeseen joutui sensuuriin ja siellä siihen tehtiin muutoksia. Lenin kirjoittaa siitä kirjeessään huhtikuun 27 (toukokuun 9) p:nä 1899: „Olen kuullut, että P. S. myöhästyi alkulauseesta, joutui ennakkosensuuriin ja sai siitä nähtävästi „kärsiä” ”.— 6.

⁴ Kirjan „Kapitalismin kehitys Venäjällä” toisessa painoksessa (v. 1908) pykälien numerojärjestys muuttui, kun Lenin liitti kirjaan useita lisäyksiä. Kohta, johon Lenin kyseessä olevassa kohdassa viittaa, on tässä painoksessa II luvun XII pykälän C-kohdassa, ss. 140—142.— 7.

⁵ Venäjän teollisuutta ja kauppaa edistävässä yhdistyksessä käsiteltiin helmikuun 17 p:nä 1899 esitelmää aiheesta: „Eikö narodnikkilaisuutta voisi saada sopimaan yhteen marxilaisuuden kanssa”. Käsitelyyn osallistui liberaalisen narodnikkilaisuuden edustajia ja

„legaalisia marxilaisia”. V. P. Vorontsov (V. V.) sanoi, että länsimaiset marxilaiset ovat lähempänä venäläistä narodnikkilaisuutta kuin venäläisiä marxilaisia. Lyhyt selostus tuosta istunnosta julkaistiin helmikuun 19 (maaliskuun 3) pnä 1899 pietarilaisessa taantumuksellisessa lehdessä „Novoje Vremja”.— 8.

- ⁶ Kirjan „Kapitalismin kehitys Venäjällä” toinen painos ilmestyi vuonna 1908. Ilmoitus sen ilmestymisestä julkaistiin maaliskuussa 1908 „Knizhnaja Letopis” julkaisun 10. numerossa.

Toista painosta varten Lenin tarkasti tekstin uudelleen, poisti painovirheet, teki monilukuisia lisäyksiä ja kirjoitti myös uuden alkulauseen; viimeksi mainittu on päivätty heinäkuussa 1907. Kirjan „Kapitalismin kehitys Venäjällä” toisessa painoksessa Lenin vaihtoi sensuurin vuoksi käytetyt sanonnat „oppilaat”, „työtätekevien kannattajat” oikeisiin nimityksiin — marxilaiset, socialistit; maininnat „uudesta teoriasta” on vaihdettu viittauksiin Marxiin ja marxilaisuuteen.

Lenin teki kirjaansa huomattavan määrän täydennyksiä uusimpien tilastotietojen perusteella. Vuosina 1896—1900 toimitetun sotilaallisen hevostilastotiedustelun tulosten analyysille on omistettu uusi (XI) pykälä toisessa luvussa. Lenin esitti uusia tosiasioita, jotka vahvistivat hänen entiset johtopäätöksensä kapitalismin kehityksestä Venäjällä, muun muassa tehdastilaston uutta aineistoa; hän analysoi vuonna 1897 toimitetun yleisen väenlaskun tuloksia; tämä analyysi toi täydellisemmin esiin Venäjän luokkarakenteen kuvan (ks. VII luku, V §, ss. 444—449, „*Lisäys toiseen painokseen*”).

Toisessa painoksessa on tehty myöskin yhteenvedot taistelusta „legaalisia marxilaisia” vastaan niissä peruskysymyksissä, joita „Kapitalismin kehityksessä Venäjällä” on kosketeltu. Vuosien 1905—1907 Venäjän ensimmäisen vallankumouksen kokemus vahvisti täydellisesti Leninin antaman määritelmän „legaalisista marxilaisista”, jonka mukaan he olivat porvarillisia liberaaleja, jotka verhoutuivat marxilaisiin vaatteisiin ja yrittivät käyttää työväenliikettä porvariston etujen hyväksi.

Kirjan toiseen painokseen Lenin liitti 24 uutta alaviitettä (ss. 6, 27, 38, 131, 133, 137, 154, 175, 189, 237, 243, 344, 398, 399, 413—414, 442, 451, 464, 467, 473, 475, 489, 490, 510), 2 uutta pykälää (ss. 121—123 ja 444—449), yhden uuden taulukon (s. 454), kirjoitti 8 kappaletta uutta tekstiä ja 3 suurta lisäystä ensliin kappaleisiin (ss. 261—264, 190—191, 192—193, 254—255) ja teki noin 75 pientä lisäystä ja korjausta.

Lenin ei lakannut työskentelemästä kirjansa „Kapitalismin kehitys Venäjällä” parissa senkään jälkeen, kun toinen painos oli ilmestynyt (v. 1908). Sitä osoittavat lisäykset, jotka Lenin on tehnyt vuonna 1910 tai 1911 kirjan toisen painoksen sivulle 405 tehtaiden jakaantumisesta ryhmiin työläisten lukumäärän mukaan v. 1908 (ks. kuvaa tämän painoksen sivulla 455 ja huomautusta 130).

Toisen painoksen alkulauseessa Lenin puhuu teoksensa mahdollisesta edelleen muokkauksesta tulevaisuudessa ja mainitsee, että silloin teos pitäisi jakaa kahteen osaan: omistaa ensimmäinen osa vallankumousta edeltäneen kauden Venäjän ekonomiikan analyysille, toinen osa — vallankumouksen tulosten ja seurausten tutkimiselle.

Vuosien 1905—1907 vallankumouksen tulosten ja seurausten tutkimiselle on omistettu Leninin monia myöhempiä teoksia, niiden joukossa „Sosialidemokratian agraariohjelma Venäjän ensimmäisessä vallankumouksessa vuosina 1905—1907”, joka on kirjoitettu vuoden 1907 lopulla.— 11.

⁷ Marx siteeraa Heinen sanoja myötällijöistä: „Minä kylvin lohikäärmeen hampaita, mutta sadonkorjuu antoi minulle kirppuja” — teoksestaan „Karl Grün. „Yhteiskunnallinen liike Ranskassa ja Belgiassa” (Darmstadt, 1845) eli todellisen sosialismin historiografia” (ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, IV osa, 1938, s. 507).— 12.

⁸ *Lokakuulaisten puolue* (eli „Lokakuun 17 päivän liitto”) edusti suuren teollisuus pääoman ja kapitalistisesti talouttaan hoitavien suurten tilanherrojen etuja. Tunnustaen sanoissa vuoden 1905 lokakuun 17 päivän manifestin, jossa vallankumouksen pelästyttämä tsaari lupasi kansalle kansalaisoikeuksia, lokakuulaiset eivät todellisuudessa edes ajatelleetkaan tsaarivallan rajoittamista. He kannattivat täydellisesti tsaarin hallituksen sekä sisä- että ulkopoliittikka.— 13.

⁹ Kesäkuun 3 päivänä vuonna 1907 laskettiin hajalle II Valtakunnanduuma ja annettiin uusi laki III Valtakunnanduuman vaaleista; tämä laki turvasi enemmistön Duumassa tilanherroille ja kapitalisteille; tsaarin hallitus rikkoi valapattoisesti oman manifestinsa vuoden 1905 lokakuun 17 piltä, hävitti perustuslailliset oikeudet, antoi oikeuteen ja karkoitti pakkotöihin II Duuman sosialidemokraattisen ryhmän. Niin sanottu kesäkuun kolmannen päivän valtiokoumus merkitsi vastavallankumouksen väliaikaista voittoa.— 14.

¹⁰ „Kapitalismin kehitys Venäjällä” teoksen ensimmäisessä painoksessa (v. 1899) tämän luvun nimi oli „Teoreettisia selityksiä”.— 19.

¹¹ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 562—563.

Lenin käyttää koko kirjassa viittauksissaan Marxin „Pääoman” saksalaista painosta (ensimmäinen osa — vuoden 1872 toinen painos, toinen osa — vuoden 1885 painos ja kolmas osa — vuoden 1894 painos) ja kääntää itse kaikki ottamansa sitaatit.— 20.

¹² K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 562.— 22.

¹³ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 598, tai K. Marx ja F. Engels Teokset, XVII osa, 1937, ss. 815 ja 817.— 24.

¹⁴ *Lisäarvo* (Mehrwert Marxin mukaan). 90-luvulla kirjoittamissaan teoksissa Lenin käyttää termiä „сверхстоимость” („yliarvo”) rinnan „прибавочная стоимость” („lisäarvo”) termin kanssa. Myöhemmin hän käyttää vain termiä „прибавочная стоимость” („lisäarvo”).— 25.

¹⁵ Tässä ja muualla merkintä „Huomautus 2. painokseen” on Leninin. Nämä huomautukset on kirjoitettu kirjan toista painosta (v. 1908) valmisteltaessa.— 27.

- ¹⁶ K. Marx. „Pääoma”, II osa, 1936, s. 409, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVIII osa, 1939, s. 504.—28.
- ¹⁷ K. Marx. „Pääoma”, II osa, 1936, s. 323, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVIII osa, 1939, s. 399.—30.
- ¹⁸ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 464, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 649.—30.
- ¹⁹ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 465, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 649.—30.
- ²⁰ Ks. K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, ss. 136—138, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, ss. 220—222.—30.
- ²¹ Ks. K. Marx. „Pääoma”, II osa, 1936, s. 314, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVIII osa, 1939, s. 383.—31.
- ²² K. Marx. „Pääoma”, II osa, 1936, s. 341, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVIII osa, 1939, s. 422.—33.
- ²³ Ks. K. Marx. „Pääoma”, II osa, 1936, ss. 303—455, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVIII osa, 1939, ss. 374—561.—35.
- ²⁴ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 274, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XIX osa, I nide, 1939, s. 330.—36.
- ²⁵ K. Marx. „Pääoma”, II osa, 1936, s. 381, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVIII osa, 1939, ss. 469—470.—37.
- ²⁶ K. Marx. „Pääoma”, II osa, 1936, s. 272, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVIII osa, 1939, s. 335.—37.
- ²⁷ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 220, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XIX osa, I nide, 1939, s. 263.—38.
- ²⁸ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 225, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XIX osa, I nide, 1939, s. 269.—38.
- ²⁹ Ed. Bernsteinin kirja „Sosialismin edellytykset ja sosialidemokratian tehtävät”, jossa revisioitiin vallankumouksellista marxilaisuutta, ilmestyi vuonna 1899 ja Lenin sai sen karkoituspaijalla vasta sen jälkeen, kun kirjan „Kapitalismin kehitys Venäjällä” ensimmäinen painos oli jo ilmestynyt. Sen vuoksi Leninin huomautukset Bernsteinin väittämien johdosta voitiin ottaa vasta kirjan „Kapitalismin kehitys Venäjällä” toiseen painokseen.
- Lenin sanoo Bernsteiniä „herostraattisen kuuluisaksi”. *Herostratos* oli IV vuosisadalla ennen ajanlaskumme alkua elänyt kreikkalainen; perimätiedon mukaan hän poltti kuuluisan Artemiin tempelien kotikaupungissaan Efesoksessa vain sitä varten, että saisi nimensä säilymään tuleviin sukupolviin. Herostratoksen nimestä tuli sellaisten ihmisten yleisnimi, jotka henkilökohtaisen maineen hyväksi ovat valmiit tekemään rikoksen.—38.
- ³⁰ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 429.—38.

- ³¹ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 274, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XIX osa, I nide, 1939, s. 330.— 39.
- ³² K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 743.
Leninin huomautus „Pääoman” venäjänkielisen käännöksen virheistä tarkoittaa N. —onin (Danielsonin) käännöstä, joka ilmestyi vuonna 1896.— 41.
- ³³ K. Marx. „Pääoma”, II osa, 1936, Engelsin esipuhe, s. 18, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVIII osa, 1939, s. 17.— 42.
- ³⁴ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 740—741.— 44.
- ³⁵ Ks. K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 743—745.— 45.
- ³⁶ *Volgin* — G. V. Plehanovin nimimerkki. Siteerattu kirjoitus on hänen Teostensa IX osassa.— 46.
- ³⁷ Tutkiessaan talonpoikaiston jakaantumista maalaisporvaristoksi ja proletariaatiksi Lenin käytti laajaa kirjallisuutta kyläyhteisöstä ja talonpoikaistaloudesta, muun muassa zemstvotilastoaineistoa. Läänien ja kihlakuntien zemstvohallintojen zemstvotilastoelimet (jotka muodostettiin vuoden 1861 reformin jälkeen) suorittivat tilastotutkimuksia (talonpoikaistalouden talouksittaisia tiedusteluja, talonpoikausbudjettien tutkimista j.n.e.) ja julkaisivat lääneistä ja kihlakunnista monilukuisia katsauksia ja tilastokokoelmia, jotka sisälsivät runsaasti tosiasia-aineistoa. Zemstvotilastomiehet, joiden valtaosana olivat narodnikit, usein kuitenkin käsitelivät tilastotietoja tendenssimäisesti ja ryhmittivät niitä väärin, mikä alensi huomattavasti niiden arvoa. Keskimääräislukujen sarakkeiden taakse katosivat kapitalismin kehityksen kulussa muodostuneiden eri talonpoikaistryhmäin oleelliset erikoisuudet ja tunnusmerkit. Lenin tutki kaikinpuolisesti sekä tarkasti ja muokkasi huolellisesti zemstvotilastotietoja. Hän teki omia laskelmiaan, laati yhteenvetoja ja taulukkoja, teki näin saaduista talonpoikaistaloutta koskevista tiedoista marxilaisen analyysin ja tieteellisen ryhmitelmän. Käyttäen zemstvotilaston runsaasta aineistoa Lenin esittää todellisen kuvan Venäjän taloudellisesta kehityksestä. Muokattua zemstvotilastoaineistoa Lenin käytti laajasti myös taistelussa narodnikkeja vastaan.— 51.
- ³⁸ V. J. Postnikovin kirjaa „Etelä-Venäjän talonpoikaistalous” Lenin on käsitellyt yksityiskohtaisesti eräässä ensimmäisessä teokseensa — „Uusia taloudellisia muutoksia talonpoikaiselämässä” (ks. Teokset, I. osa).— 51.
- ³⁹ Tämän lähteen täydellinen nimi on „Tilastotietojen kokoelma Taurian läänistä. Tilastotaulukkoja Melitopolin kihlakunnan asutusten taloudellisesta asemasta. Liite kokoelman ensimmäiseen osaan”. Simferopol, 1885.— 54.
- ⁴⁰ *Reviisihenget* — maaorjuuden aikaisen Venäjän miespuolinen väestö, joka oli henkiveron alainen (pääasiassa talonpoikia ja pikkuporvareita) ja jota siinä tarkoituksessa luettelointiin erikoisilla väenlaskeilla (niin sanotuilla „reviiseillä”). Tällaisia „reviisejä” suoritettiin Venäjällä vuodesta 1718 lähtien; vuonna 1858 toimitettiin viimeinen,

kymmenes „reviisi”. Maan uudelleenjaot kyläyhteisöjen sisällä suoritettiin eräillä seuduilla reviisihenkiluvun mukaan.— 80.

- ⁴¹ Leninin tekemiä, ennakkolaskelmia sisältäviä, huomautuksia näiden kokoelmien marginaaleille ks. Lenin-kokoelma XXXIII, ss. 144—150.— 101.
- ⁴² Ks. A. N. Engelhardt. „Maaseudulta. 11 kirjettä. 1872—1882”. Pietari. 1885. Vuonna 1937 Sotsekiz otti kirjasta uusintapainoksen.— 111.
- ⁴³ *Sotilaallisia hevostilastotiedusteluja* — mobilisaation tullen armeijalle kelpovien hevosten määrän luettelointeja — toimitettiin tsaarin Venäjällä tavallisesti aina joka kuudes vuosi. Ensimmäinen tiedustelu suoritettiin Länsivivöhykkeen 33 läänissä vuonna 1876. Toinen tiedustelu suoritettiin vuonna 1882 koko Euroopan-Venäjällä; sen tulokset julkaistiin vuonna 1884 otsikolla „Vuoden 1882 hevostilastotiedustelu”. Vuonna 1888 tiedustelu suoritettiin 41 läänissä ja vuonna 1891 — muissa 18 läänissä ja Kaukasiassa. Saatujen tietojen muokkauksen suoritti Keskustilastokomitea, joka julkaisi ne kokoelmissa: „Venäjän valtakunnan tilasto. XX. Vuoden 1888 sotilaallinen hevostilastotiedustelu” (Pietari, 1891) ja „Venäjän valtakunnan tilasto. XXXI. Vuoden 1891 sotilaallinen hevostilastotiedustelu” (Pietari, 1894). Seuraava tiedustelu suoritettiin vuosina 1893—1894 Euroopan-Venäjän 38 läänissä; sen tulokset julkaistiin otsikolla „Venäjän valtakunnan tilasto. XXXVII. Vuosien 1893 ja 1894 sotilaallinen hevostilastotiedustelu” (Pietari, 1896). Tiedot vuosien 1899—1901 sotilaallisista hevostilastotiedusteluista Euroopan-Venäjän 43 läänissä, yhdessä Kaukasian läänissä ja Astrakaanin läänin Kalmykian arolla muodostivat „Venäjän valtakunnan tilaston” LV osan (Pietari, 1902).— 117.
- ⁴⁴ Yksityiskohtaisen analyysin Blagoveshtshenskin kokoelman aineistosta Lenin on tehnyt erikoisessa vihkossa ja huomautuksissaan kokoelman marginaaleilla; ne on julkaistu Lenin-kokoelmassa XXXIII, ss. 89—99.— 117.
- ⁴⁵ Sellainen on liberaalisen narodnikin V. P. Vorontsovin (V. V:n) erään teoksen nimi, ilmestyi vuonna 1892.— 120.
- ⁴⁶ Tässä ja myöhemmin mainitut „Venäjän kotiteollisuuden tutkimiskomission teokset” muodostavat 16-osaisen julkaisun, joka ilmestyi vihkoina vuodesta 1879 vuoteen 1887. „Venäjän kotiteollisuuden tutkimiskomissio” (lyhennettynä „Kotiteollisuuskomissio”) perustettiin vuonna 1874 kauppa- ja manufaktuurineuvoston yhteyteen vuonna 1870 kokoontuneen tehtailijain ensimmäisen yleisvenäläisen edustajakokouksen esityksestä. Sen kokoonpanoon tuli edustajia finanssi-, sisäasiain ja valtionomaisuuden ministeriöstä, Venäjän maantieteellisestä yhdistyksestä, Vapaasta taloudellisesta yhdistyksestä, Moskovan maatalousyhdistyksestä, Venäjän teknillisestä yhdistyksestä ja Venäjän teollisuuden ja kaupan edistämisen yhdistyksestä. „Kotiteollisuuskomission” „Teoksissaan” julkaisemat arvokkaat aineistot on pääasiallisesti paikallisten, useinkin vähän tunnettujen avustajain kokoamia. Tutkien yksityiskohtaisesti komission „Teoksia” Lenin löysi niistä paljon aineistoa ja tosiaticita,

jotka kuvasivat kapitalististen suhteiden kehittymistä Venäjän kotiteollisuudessa.— 125.

- 47 Tähän sarakkeeseen Lenin sisällyttää myös tulot hedelmätarhanhoidosta ja karjanhoidosta.— 127.
- 48 Maaliskuussa 1897 Vapaassa taloudellisessa yhdistyksessä käsiteltiin professori A. I. Tshuprovin esitelmää viljanhinnoista.
Vapaa taloudellinen yhdistys (Volnoje ekonomitsheskoje obshtshestvo—VEO)—etuoikeutettu tieteellinen yhdistys, joka perustettiin vuonna 1765 „maanviljelykselle ja teollisuudelle hyödyllisten tietojen levittämiseksi valtakunnassa”, kuten säännöissä sanottiin. VEO yhdisti tiedemiehiä liberaalisten aatelisten ja porvariston piireistä; se suoritti tutkimuksia kyselykaavakoiden avulla, järjesti tutkimusmatkoja kansantalouden eri alojen ja maan eri alueiden tutkimiseksi; julkaisi periodisia „VEO:n teoksia”, joissa painettiin tutkimusten tuloksia sekä yhdistyksen jaostoissa pidettyjen esitelmien ja keskustelujen pikakirjoituspöytäkirjoja. Lenin mainitsee teoksissaan usein „VEO:n teoksista”.— 130.
- 49 K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 715.— 130.
- 50 Luodakseen maaseudulle itselleen lujan tuen kulakistosta tsaarin hallitus antoi marraskuun 9 (22) p:nä 1906 niin kutsutun *Stolyptinin maalan* talonpoikain eroamisesta kyläyhteisöistä huuttoreihin. Tämä laki hävitti yhteisöllisen maankäytön; jokaista talonpoikaa kehoitettiin ottamaan maaosuutensa yksityiseen omistukseen, eroamaan kyläyhteisöstä. Talonpoika sai nyt myydä maaosuutensa, mikä ennen ei ollut sallittua. Yhteisö oli velvollinen antamaan kyläyhteisöstä eroaville talonpojille maan yhdestä paikasta (huuttori, otrub). Lenin on luonnehtinut ja arvioinut stolypinilaisuutta monissa teoksissaan, muun muassa teoksessa „Sosialidemokratian agraari-ohjelma Venäjän ensimmäisessä vallankumouksessa vuosina 1905—1907”. Ks. myös „NKP(b):n historia. Lyhyt oppikurssi”, 1949 (suom. painos), ss. 110—111.— 131.
- 51 Lenin analysoi Drechslerin esittämät tiedot teoksessaan „Agraarikysymys ja Marxin „kriitikot”” (XI luku. „Karjanhoito pien- ja suurतालoudessa”).— 133.
- 52 Sanonnat „neljänneshevonen” ja „elävä murtoluku” kuuluvat kirjailija Gleb Uspenskille. Ks. hänen kirjoitelmiaan „Eläviä numeroita” kokoelmassa „Valitut teokset”, vuoden 1938 painos.— 134.
- 53 Ks. J. E. Janson. „Venäjän ja länsieurooppalaisten valtioiden vertaileva tilasto”, II osa. Teollisuus ja kauppa. I osasto. Maataloustilasto. Pietari, 1880, ss. 422—423, 326 y.m.— 136.
- 54 Vuoden 1891 nälänhädästä Venäjällä ja sen vaikutuksesta talonpoikaiston jakaantumisen voimistumiseen ja siis myös sisämarkkinain muodostumiseen kapitalismin kehitystä varten Engels kirjoitti kirjoituksessa „Sosialismi Saksassa” (ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVI osa, II nide, 1936, ss. 239—254). Engels kosketteli tätä kysymystä myös kirjeissään Nikolai —onille 29 päivältä lokakuuta

- vuonna 1891, 15 pltä maaliskuuta ja 18 pltä kesäkuuta 1892 („Karl Marxin ja Friedrich Engelsin kirjeet Nikolai —onille, liitteenä eräitä kohtia heidän muille henkilöille kirjoittamistaan kirjeistä”. Pietari, 1908). Ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XXVIII osa, 1940, ss. 367—370.— 139.
- ⁵⁵ Leninin huomautukset F. A. Shtsherbinan kirjoituksen johdosta on julkaistu Lenin-kokoelmassa XXXIII, ss. 70—84.— 143.
- ⁵⁶ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 392, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 552.— 146.
- ⁵⁷ *Valujevin komissio* — „Venäjän maatalouden tilaa tutkiva komissio”, jonka johdossa oli tsaarin ministeri P. A. Valujev. Vuosina 1872—1873 komissio kokosi laajan aineiston maatalouden tilasta reforminjälkeisellä Venäjällä: kuvernöörien selostuksia, tilanherrojen, aatelismarsalkkojen, erilaisten zemstvohallintojen, kunnanhallintojen, viljakauppiaiden, maalaispappien, kulakkien, tilasto- ja maatalousyhdistysten ja muiden maatalouteen yhteydessä olevien laitosten ilmoituksia ja lausuntoja. Nämä aineistot julkaistiin „Venäjän maatalouden tilaa tutkivan komission selostuksissa”, Pietari, 1873.— 146.
- ⁵⁸ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 695.
 Leninin huomautus termin „Arbeitsrente” virheellisestä kääntämisestä sanalla „трудова́я рента” („työkorko”) tarkoittaa Nikolai —onin (Danielsonin) venäjänkielistä käännöstä, joka ilmestyi vuonna 1896.— 147.
- ⁵⁹ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 700—701.— 147.
- ⁶⁰ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 702.— 148.
- ⁶¹ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 703.— 148.
- ⁶² *Lahjamaatalonpojat* („дарственники”) — osa entisiä tilanherrojen talonpoikia, jotka vuoden 1861 reformin aikana saivat tilanherralta ilmaiseksi (ilman lunastusmaksua) mitättömän pienen maaosuuden, suuruudeltaan neljäsosa niin sanotusta „korkeimmasta” eli „ukaasin mukaisesta” osuudesta, s.o. lain säätämästä talonpojan maaosuudesta kyseessäolevalla paikkakunnalla. Kaiken muun osan entisistä talonpoikain maaosuuksista anasti tilanherra, joka piti omia „lahjamaatalonpoikiaan”, väkivalloin maattomiksi tehtyjä talonpoikia, velkaorjuudessa vielä maaorjuuden lakkauttamisen jälkeinkin.
 „Kolmpäiväiset” („трехдневники”) — eräs kategoria maatalouspalkkatyöläisiä, joilla oli maaosuus ja köyhä talous; he olivat päiväläisiä, joiden oli orjuuttavilla ehdoilla, ruuasta tai 20—30 ruplasta rahaa, tehtävä työtä koko kesä 3 päivää viikossa kulakki- tai tilanherrataloudessa. Tämä maaosuuden omaavien maataloustyöläisten kategoria oli erikoisen levinnyt tsaarin Venäjän luoteislääneissä.— 151.
- ⁶³ Tsaarin Venäjän Itämeren maakunta — siihen kuuluivat Eestinmaan, Kuurinmaan ja Liivinmaan läänit. Nykyään ne ovat Latvian ja Eestin Sosialististen Neuvostotasavaltojen aluetta.— 151.

- ⁶⁴ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, ss. 107—108, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 182.— 155.
- ⁶⁵ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 525.— 155.
- ⁶⁶ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 297—298, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XIX osa, I nide, 1939, ss. 359—360.— 155.
- ⁶⁷ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 295, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XIX osa, I nide, 1939, s. 356.— 156.
- ⁶⁸ Narodnikkien „kansantuotanto-teoriaa” Lenin arvostelee jo teoksessaan „Mitä ovat „kansan ystävät” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?” (ks. Teokset, I. osa, kirjan kolmas vihko).— 156.
- ⁶⁹ Tämän luvun kuusi ensimmäistä pykälää julkaistiin ensin kirjoituksena aikakauslehdessä „Natshalo”, № 3, maaliskuu 1899 (ss. 96—117) otsikolla „Kapitalistinen talous syrjäyttää veropäivätyötaloutta Venäjän nykyisessä maanviljelyksessä”. Toimitus liitti kirjoitukseen seuraavan huomautuksen: „Tämä kirjoitus on osa tekijän suuresta tutkielmasta, joka koskee kapitalismin kehitystä Venäjällä”.— 161.
- ⁷⁰ K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVI osa, I nide, 1937, s. 287.— 162.
- ⁷¹ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 696.— 163.
- ⁷² *Väliaikaisvelvolliset talonpojat* — entisiä tilanherran talonpoikia, joiden oli v. 1861 toimeenpannun maaorjuuden lakkauttamisen jälkeenkin suoritettava rasituksia (veroa tai veropäivätyöitä) siihen asti, kun alkoivat lunastaa maaosuuttaan tilanherralta.
Yhteistakuu — jokaisen kyläyhteisön talonpoikain pakollinen kollektiivinen vastuu rahamaksujen aikaanaan ja täydellisesti maksamisesta sekä kaikenlaisten rasitusten suorittamisesta valtiolle ja tilanherroille (verot, lunastusmaksut, rekryyttienotot j.n.e.). Tämä talonpoikain orjuuttamisen muoto, joka säilyi vielä senkin jälkeen, kun maaorjuus oli lakkautettu Venäjällä, poistettiin lopullisesti vasta vuonna 1906.— 164.
- ⁷³ Kokoelman „Satojen ja viljanhintojen vaikutus Venäjän kansantalouden eräisiin puoliin” (kaksi osaa) Lenin sai Shushenskojen kylään vuonna 1897 ja tutki sen huolellisesti kirjoittaessaan „Kapitalismin kehitystä Venäjällä”. Siitä ovat osoituksena Leninin monilukuiset merkinnät kokoelman marginaaleilla. Paljastaen narodnikkien lempinnetelmän, joka vääristeli todellisuutta tilastollisilla „keskimääräisluvuilla”, jotka hämärsivät talonpoikaiston jakaantumista, Lenin huolellisesti tarkasti ja käytti kokoelman sisältämän konkreettisen aineiston. Esimerkiksi ensimmäisen osan sivulla 153 Lenin laati yhteenvedon erilaisten taloussystemien (kapitalistisen, työllämaksu- ja sekasysteemin) levinneisyydestä Venäjän eri lääneissä. Eräin muista lähteistä tehdyin täydennyksin nuo aineistot on otettu kyseiseen taulukkoon.— 165.
- ⁷⁴ *Skopshtshina* — näin nimitettiin tsaarin Venäjän eräillä seuduilla orjuuttavaa luontaisvuokrausta, jolloin vuokralleottaja maksoi

maanomistajalle „kuhilaiden” (кочна) luvun mukaan puolet sadosta, joskus enemmänkin, ja sen lisäksi antoi tälle vielä osan työstään erilaisten „työllämaksujen” muodossa.— 170.

⁷⁵ *Truck-system* — sellainen palkanmaksujärjestelmä, jolloin työläisille maksetaan palkka tavaroina tehtailijoille kuuluvista tehtaiden tuotteista. Isännät pakoittavat työläisiä ottamaan rahapalkan asemesta näistä tuotteista kulutustarvikkeita, jotka ovat kalliita, mutta laadultaan huonoja. Tämä järjestelmä, joka oli lisäkeino työläisten riistämiseksi, oli Venäjällä erittäin laajasti käytössä seuduilla, missä harjoitettiin kotiteollisuusammatteja.— 171.

⁷⁶ „*Russkaja Pravda*” — Kievin Venäjän lakien ja ruhtinaiden säädösten ensimmäinen kirjoitettu kokoelma XI—XII vuosisadalta. „*Russkaja Pravdan*” aikoina ruhtinaat ja bojarit orjuuttivat maanviljelijöitä — smerdejä, anastivat heidän maitaan ja pakoittivat tekemään työtä tiloillaan. Smerdejä orjuuttivat myöskin luostarit, joilla oli suuria maaomaisuuksia.— 174.

⁷⁷ Maaliskuun 1 ja 2 päivän keskusteluista julkaistiin pikakirjoitusselostus „Vapaan taloudellisen yhdistyksen teoksissa”, 1897, № 4.— 181.

⁷⁸ *Pindaros* — muinaisen Kreikan lyyrillinen runoilija. Hänen monilukuisista teoksistaan on meidän päiviimme säilynyt neljä osaa lauluja, joissa ylistetään kilpailujen voittajia. Pindaroksen nimestä on tullut kaikenlaisten kohtuuttomien „ylistäjien” yleisnimi.

„Kapitalistisen tehtaan Pindarokseksi” Marx sanoo „Pääoman” ensimmäisessä osassa kapitalismin ylistäjää tohtori Ure'a.— 200.

⁷⁹ *Zvegintsevin komissio* perustettiin vuonna 1894 sisä-asian ministeriön zemstvo-osaston yhteyteen suunnittelemaan toimenpiteitä „vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käynnin saattamiseksi järjestykseen ja maataloustyöläisten liikunnan säännöstelemiseksi”.— 208.

⁸⁰ K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVI osa, I nide, 1937, s. 274.— 211.

⁸¹ Kirjan „Kapitalismin kehitys Venäjällä” ensimmäisessä painoksessa (1899) tämä taulukko oli seuraavanlainen: — 218.

Euroopan-Venäjän

Kaudet	Väestö				Kalkkien viljojen, s. o. jyväviljojen, ynnä perunan								
					kylvö				puhdas sato				
	tuhan-												
	sissa	%o/o:issa			%o/o:issa				%o/o:issa				
1864—66	61.400	100			72.225	100			152.851	100			
1870—79	69.853	114	100		75.620	104	100		211.325	138	100		
1883—87	81.725	132	117	100	80.293	111	106	100	255.178	166	120	100	
1885—94	86.282	140	123	105	92.616	128	122	115	265.254	173	126	104	

- ⁸² Leninin huomautukset tästä kokoelmasta ja ennakkolaskelmat on julkaistu Lenin-kokoelmassa XXXIII, ss. 165—175.— 219.
- ⁸³ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 666—667.— 223.
- ⁸⁴ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 591.— 223.
- ⁸⁵ „Vaihtokelpoinen esine” („res fungibilis”)—vanha juridinen termi. „Vaihtokelpoisiksi esineiksi” sanotaan niitä, jotka sopimuksissa määritellään yksinkertaisella luvulla, mitalla („niin ja niin monta puutaa ruista”, „niin ja niin monta kappaletta tiiliä”); niistä eroavat „vaihtokelvottomat esineet”,—individuaalisesti määritellyt esineet („se ja se esine”, „esine numero se ja se”).— 233.
- ⁸⁶ Ks. J. M. Dementjev. „Tehdas, mitä se antaa väestölle ja mitä se siltä ottaa”. Moskova, 1893, ss. 88—97.— 257.
- ⁸⁷ K. Marx ja F. Engels. Teokset, V osa, 1933, s. 405.— 273.
- ⁸⁸ K. Marx. Valitut teokset, II osa, 1940, ss. 249—339.— 275.
- ⁸⁹ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 530, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 728.— 279.
- ⁹⁰ K. Marx. „Pääoma”, II osa, 1936, s. 272, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVIII osa, 1939, s. 335.— 279.
- ⁹¹ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, ss. 555 ja 512, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, ss. 760 ja 705.— 280.
- ⁹² K. Marx. „Pääoma”, II osa, 1936, ss. 208, 209, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVIII osa, 1939, ss. 255, 257.— 281.
- ⁹³ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 544 ja 711.— 282.
- ⁹⁴ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 109—110, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XIX osa, I nide, 1939, ss. 127—128.— 284.

50 läänissä

tshetverteissä								Väestön yhtä henkeä kohti tulee puhdasta sataa tshetverteissä		
Perunaa				puhdas sato				jyvä- viljoja	perunaa	yhteensä viljaa
kylvö		% ^o / ₁₀₀ :issa		% ^o / ₁₀₀ :issa		% ^o / ₁₀₀ :issa				
6.918	100			16.996	100			2,21	0,27	2,48
8.757	126	100		30.379	178	100		2,59	0,43	3,02
10.847	156	123	100	36.164	212	119	100	2,68	0,44	3,12
16.552	239	187	152	44.348	260	146	123	2,57	0,50	3,07

- ⁹⁵ K. Marx ja F. Engels. Teokset, V osa, 1933, s. 329.—284.
- ⁹⁶ Tässä tarkoitetaan Engelsin kirjoitusta „Talonpoikaiskysymys Ranskassa ja Saksassa”, joka julkaistiin saksalaisessa sosialidemokraattisessa aikakauslehdessä „Die Neue Zeit” № 10 vuodelta 1894/95 (ks. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVI osa, II nide, 1936, ss. 439—461). Ranskalaiset „oppilaat” — marxilaisten (tai „marxilaisen suunnan ranskalaisten sosialistien”, kuten Engels heitä mainitussa teoksessa nimittää) sensuurinalainen nimitys.—285.
- ⁹⁷ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 711.—285.
- ⁹⁸ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 716.—285.
- ⁹⁹ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 544—545.—286.
- ¹⁰⁰ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 639.—286.
- ¹⁰¹ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 640—641.—287.
- ¹⁰² Vuosina 1894—1895 agraarien edustaja kreivi *Kanitz* esitti Saksan valtiopäivillä hänen nimellään tunnetun ehdotuksen („Antrag Kanitz”), että hallitus ottaisi omiin käsiinsä kaiken ulkomailta tuotavan viljan oston ja itse myisi sen sitten keskinkertaisesta hinnasta. Tuon ehdotuksen hylkäsi sekä Preussin valtioneuvosto että hallitus ja valtiopäivät.—288.
- ¹⁰³ Lenin antaa arvion Bücherin tutkimuksista sekä hänen tekemästään teollisuuden kehityksen asteiden ja muotojen luokittelusta kirjan „Kapitalismin kehitys Venäjällä” VII luvussa, huomautuksessa s. 489. Bücherin teoksen tärkeimmän osan, joka oli omistettu kansantalouden syntymisen selittämiselle, Lenin käänsi venäjän kielelle nähtävästi karkoituspaijalla, Shushenskojen kylässä. Leninin käännöstä ei ole julkaistu.—290.
- ¹⁰⁴ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 240, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 354.—312.
- ¹⁰⁵ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 241, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 355.—313.
- ¹⁰⁶ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 251, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, ss. 368—369.—314.
- ¹⁰⁷ Ks. K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 244, 248—249, 265—266, 291, 293, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XIX osa, I nide, 1939, ss. 291, 297, 318, 352, 354.—317.
- ¹⁰⁸ „Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, III osa, S. Harizomenovin tutkielma. Moskova, 1882, ss. 20—21.—329.
- ¹⁰⁹ Ks. K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 300—302, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XIX osa, I nide, 1939, ss. 362—364.—340.
- ¹¹⁰ K. Marx ja F. Engels. Teokset, V osa, 1933, s. 386.—340.

- ¹¹¹ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 279, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 406.— 340.
- ¹¹² „Venäjän valtakunnan Tilastollinen Aikakirja”. II. Kolmas vihko. Aineistoa Venäjän kotiteollisuuden ja käsityön tutkimista varten. Ensimmäinen osa. Sisäasiain ministeriön Keskustilastokomitean julkaisu. Pietari, 1872.— 342.
- ¹¹³ Ks. K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, ss. 257—264, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, ss. 376—386.— 350.
- ¹¹⁴ Ks. K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, ss. 257—264, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, ss. 376—386.— 352.
- ¹¹⁵ Vuoden 1897 kesäkuun 2 päivän lailla työpäivä määrättiin teollisuuslaitoksissa ja rautatien konepajoissa 11½ tunnin pituiseksi. Siihen saakka työpäivä ei ollut Venäjällä rajoitettu ja oli jopa 14—15-tuntinen ja pitempikin. Tsaarin hallituksen oli pakko julkaista vuoden 1897 kesäkuun 2 päivän laki työväenliikkeen painostuksesta, jota johti leniniläinen „Taisteluliitto työväenluokan vapauttamiseksi”. Lenin antoi laista seikkaperäisen selityksen ja arvostelun kirjasesaan „Uusi tehdaslaki” (ks. Teokset, 2. osa).— 370.
- ¹¹⁶ Edelleen seuraava taulukko on laadittu samanlaisen, mutta yksityiskohtaisemman taulukon perusteella, joka on julkaistu aikakauslehdessä „Vestnik Finansov”, 1898, № 42.— 375.
- ¹¹⁷ Vuoteen 1864 saakka Tulan asesepät olivat maaorjia, kruunun (valtion) aseseppiä ja asuivat erikoisissa slobodoissa (seppien kruunun-sloboda y.m.). He jakaantuivat ammatteihin: piippusepät, kiväärinperien tekijät, lukkosepät, välinesepät j.n.e. Aputöiden suorittamista varten Tulan tehtaisiin oli kiinnitetty muutamien kylien maaorjatalonpojat. Nämä talonpojat polttivat aseseppiä varten puuhiiltä, vartioivat tehtaille kiinnitettyjä metsiä, työskentelivät tehtaiden pihoilla. Maaorjuudellisesta riippuvaisuudesta vapauttamiseen mennessä Tulassa oli kaikkiaan noin 4 tuhatta asemestaria, heistä 1.276 mestaria työskenteli tehtaissa ja 2.362 kotona; yhdessä perheidensä kanssa asesepät muodostivat yli 20-tuhantisen väestön.— 376.
- ¹¹⁸ Tarkoitetaan tehdasta „Pietarin mekaanisen jalkinetuotannon yhtiö” (perustettu vuonna 1878). Vuonna 1894/95 tehtaassa oli 845 työlläistä, tuotantosumma nousi 1.287.912 ruplaan (osoitettu „Tehtasluettelossa”. Pietari, 1897, № 13450, ss. 548—549).— 381.
- ¹¹⁹ Ks. K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, ss. 600—601, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, ss. 817—818.— 384.
- ¹²⁰ Ks. K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, ss. 294—295, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XIX osa, 1. nide, 1939, ss. 354—355.— 390.
- ¹²¹ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, ss. 257—258, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, ss. 377—378.— 392.

- ¹²² M. K. Gorbunova. „Moskovan läänin naisten elinkeinoammatit”, IV vihko („Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä. Taloudellisen tilaston osasto”, VII osa, II vihko, Moskova, 1882). Johdanto, s. IX.— 398.
- ¹²³ Ks. K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, ss. 371 ja seuraavat, 512 ja seuraavat, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, ss. 525 ja seuraavat, 706 ja seuraavat.— 396.
- ¹²⁴ Tarkoitetaan J. N. Andrejevin teosta „Kotiteollisuus Venäjällä „Venäjän kotiteollisuuden tutkimiskomission” tutkielmien ja muiden lähteiden mukaan”. Pietari, 1885 („sivuelinkeinoja” harjoitettavien lukumäärä on määritelty 7½ miljoonaksi hengeksi tämän kirjan sivulla 69) ja saman tekijän kirjasta „Venäjän kotiteollisuus”. Pietari, 1882, s. 12.— 400.
- ¹²⁵ Suurteollisuuden kehityksen luonnehtimiseksi tsaarin Venäjällä reforminjälkeisellä kaudella Lenin käsitteli tämän kauden tehdastilaston monilukuisissa lähteissä olevan aineiston (kokoelmia, erillisiä monografioita ja tutkielmia, virallisia hakemistoja, erilaisia aikakaus- ja sanomalehtikirjoituksia, selostuksia y.m.). Leninin työtä tilastotietojen tarkastamisessa, käsittelemisessä, yhdistelemisessä ja tieteellisessä ryhmityksessä luonnehtivat Leninin merkinnot kirjoissa ja muut aineistot, jotka on julkaistu Lenin-kokoelmassa XXXIII, toisessa osastossa. Leninin arviota tehdastilaston peruslähteistä ks. myös hänen kirjoituksestaan „Kysymykseen tehdastilastoistamme” (Teokset, 4. osa).— 402.
- ¹²⁶ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 368, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 408.— 402.
- ¹²⁷ Puhe on teoksesta „Aineistoa Permin läänin Krasnoufimskin kihlakunnan tilastoa varten”, V vihko, I. nide (Tehdaspiiri), Kasani, 1894. Tämän kirjan sivulla 65 on taulukko, jonka otsikkona on „Tietoja työläisryhmästä, joka on velkaantunut Artinskin tehtaan ammattitöissä vuodelta 1892”.— 431.
- ¹²⁸ Lenin siteeraa kirjaa „Venäjän vuoriteollisuus”. Vuoridepartementin julkaisu. Maailman Kolumbus-näyttely vuonna 1893 Chicagossa. Pietari, 1893, s. 52.— 432.
- ¹²⁹ Kirjan „Kapitalismin kehitys Venäjällä” ensimmäisessä painoksessa oli taulukossa tiedot vuosilta 1890 ja 1896, jotka toisessa painoksessa on jätetty pois. Sitä paitsi ensimmäisen painoksen tiedot vuodelta 1897 jonkin verran eroavat niistä samalta vuodelta olevista tiedoista, jotka on esitetty toisessa painoksessa. Taulukon vaslaava osa on ensimmäisessä painoksessa seuraavanlainen:

1890	56.560	100	28.174	49,7	13.418	23,7	367,2
1896	93.414	100	35.457	36,6	39.169	39,7	547,2
1897	113.982	100	40.850	35,8	46.350	40,6	—

Tietoihin vuodelta 1897 on ensimmäisessä painoksessa alaviite, joka myös on jätetty toisessa painoksessa pois: „Raudansulatus lasketaan valtakunnassa vuodelta 1898 133 miljoonaksi puudaksi,

joista 60 miljoonaa puutaa Etelässä ja 43 miljoonaa puutaa Uralilla („Russkije Vedomosti”, 1899, № 1).— 433.

- ¹³⁰ Tätä taulukkoa Lenin täydensi myöhemmin vastaavilla tiedoilla vuodelta 1908 (ks. kuvaa sivulla 455). Leninin merkinnöissä esitetyt tiedot on otettu „Tehdastarkastajain selostusten kokoelmasta vuodelta 1908” (ss. 50—51), joka ilmestyi vuonna 1910. Leninin täydennys on siis tehty vuonna 1910 tai 1911.— 454.
- ¹³¹ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 512, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 706.— 469.
- ¹³² „Hludovin tehdas” — „Veljesten A. ja G. Hludovin Jegorjevskin puuvillakehrutehtaan yhtiö” (tehdas sijaitsi Ržazanin läänin Jegorjevskin kaupungissa). Tiedot, jotka on esitetty Leninin huomautuksessa sulkumerkkien sisässä (työläisten lukumäärästä ja tuotantosuimmasta), on otettu „Tehdasluettelosta”. Pietari, 1897, № 763.— 474.
- ¹³³ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, ss. 600—601, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, ss. 818—819.— 476.
- ¹³⁴ *Lästi* („ласт”) — laivamitta, jota käytettiin venäläisissä kauppalaivoissa; vastaa 2 tonnia.— 491.
- ¹³⁵ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 562.— 496.
- ¹³⁶ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 598, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 815.— 524.
- ¹³⁷ Ks. Gleb Uspenskin kuvausta „Kaukasiassa”. Kootut teokset, II osa, 1918.— 528.
- ¹³⁸ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. XIV, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 7.— 533.
- ¹³⁹ Kirjoituksen „*Epäkriittillistä kritiikkiä*” Lenin kirjoitti maaliskuussa 1900; julkaistiin aikakauslehdessä „Nautshnoje Obozrenije” touko—kesäkuussa 1900. Tämä kirjoitus on vastaus erään „legaalisen marxilaisen” P. N. Skvortsovin vihamieliseen arvosteluun Leninin kirjasta „Kapitalismin kehitys Venäjällä”. „Epäkriittillistä kritiikkiä” oli Leninin viimeinen kirjoitus, joka oli kirjoitettu legaalista lehdistöä varten ja siinä julkaistu ennen hänen matkustamistaan ulkomaille.— 543.
- ¹⁴⁰ Leninin viittauksissa kirjan „Kapitalismin kehitys Venäjällä” vuoden 1899 painokseen on sivut osoitettu tämän painoksen mukaan: sivu 29 on vaihdettu sivuiksi 49 ja 50, 14—33, 19—38, 26—46, 297—340, 437—489, 101—130, 96—126, 102—132, 232—272, 129—162, 152—186, 148—181, 130—163, 153—187, 60—82, 58—81.— 546.
- ¹⁴¹ Sitaattimerkkien sisällä olevat sanat („Tshi-tshi-kov...” j.n.e.) on muunnos eräästä kohdasta N. G. Tshernyshevskin teoksesta: „Katsauksia Venäjän kirjallisuuden Gogolin kauteen”: „...Terävä-älyinen analyysi „Kuolleista sieluista” voitaisiin kirjoittaa

- seuraavalla tavalla. Sen jälkeen, kun on kirjoitettu kirjan nimi: „Tshitshikovin seikkailut eli Kuolleet sielut”, voidaan alkaa suoraan näin: „Tshih! tshih! kovin vilpoisaa — älkää luulko, lukija, että minä aivastin... j.n.e., j.n.e. Parikymmentä vuotta sitten löytyi lukijoita, joista se tuntui terävä-älyisyydeltä” (ks. N. G. Tshernyshevski. „Katsauksia Venäjän kirjallisuuden Gogolin kauteen”. Pietari, 1892, s. 64).— 548.
- ¹⁴² K. Marx. „Pääoma”, II osa, 1936, s. 100, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVIII osa, 1939, ss. 118—119.— 549.
- ¹⁴³ K. Marx. „Pääoma”, II osa, 1936, s. 99, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVIII osa, 1939, s. 118.— 550.
- ¹⁴⁴ K. Marx. „Pääoma”, II osa, 1936, s. 408, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVIII osa, 1939, ss. 503—504.— 551.
- ¹⁴⁵ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 264, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, ss. 386—387.— 552.
- ¹⁴⁶ Leninin kirjoitus „Vieläkin kysymykseen realisointiteoriasta” julkaistiin allekirjoituksella „V. Iljin” aikakauslehdessä „Nautshnoje Obozrenije” № 8, elokuu 1899 (ks. Teokset, 4. osa).— 564.
-

SISÄLTÖ

I

KAPITALISMIN KEHITYS VENÄJÄLLÄ. <i>Sisämarkkinain muodostumisen prosessi suurteollisuutta varten</i>	1—541
<i>Alkulause ensimmäiseen painokseen</i>	5
<i>Alkulause toiseen painokseen</i>	11
<i>I luku. Narodnikki-taloustieteilijäin teoreettiset virheet</i>	19
I Yhteiskunnallinen työnjako	19
Teollisuusalojen määrän lisääntyminen 19.— Sisämarkkinain muodostuminen yhteiskunnallisen työnjaon seurauksena 20.— Tämän prosessin ilmeneminen maanviljelyksessä 20—21.— Narodnikki-taloustieteilijäin katsomukset 21.	
II Teollisuusväestön lisääntyminen maanviljelysväestön kustannuksella	21
Tämän ilmiön kiertämätön yhteys tavaratalouden ja kapitalistisen talouden luonteseen 21—23.	
III Pientuottajain taloudellinen häviö	23
Narodnikkien virheellinen käsitys 23.— „Pääoman” kirjoittajan käsitys tästä asiasta 24.	
IV Narodnikkien teoria lisäarvon realisoinnin mahdollisuudesta	24
Herrojen V.V:n ja N. —onin teorian olemus 24—26.— „Ulkomarkkinoiden” virheellinen ottaminen realisoitukysymykseen 27.— Kapitalismin ristiriitojen pintapuolinen arvio mainituilla kirjailijoilla 28.	
V A. Smithin katsantokannat yhteiskunnallisen kokonaistuotteen tuotantoon ja kiertokulkuun kapitalistisessa yhteiskunnassa ja niiden katsantokantojen kritiikki Marxilla	29
Pysyvän pääoman puuttuminen Ad. Smithillä 29—30.— Tämän virheen vaikutus kansallistulon teoriaan 30—32.	
VI Marxin realisoititeoria	32
Marxin teorian peruslähtökohdat 32—33.— Tuotteen realisointi yksinkertaisen uusintamisen vallitessa 33—35.— Perusjohtopäätös Marxin realisoititeoriasta 35—36.—	

Tuotannollisen kulutuksen merkitys 36—37.— Ristiriitä tuotannon rajattomaan kasvuun pyrkimyksen ja kulutuksen rajoittuneisuuden välillä 37—39.

VII Kansallistulon teoria	39
Proudhon 39—41.— Rodbertus 41—42.— Nykyiset taloustieteilijät 43.— Marx 43—45.	
VIII Miksi ulkomaiset markkinat ovat kapitalistisille kansakunnille välttämättömiä?	45
Ulkomaisten markkinain välttämättömyyden syyt 45—46.— Ulkomaiset markkinat ja kapitalismin edistyksellisyys 47.	
IX Johtopäätökset I luvusta	48
Yhteenveto edelläkäsitellyistä väittämistä 48—49.— Sisämarkkinoita koskevan kysymyksen olemus 49—50.	
<i>II luku. Talonpoikaiston jakaantuminen ..</i>	51
I Zemstvolilastotiedot Novorossijasta (Uusi-Venäjältä)	51
Talonpoikaiston taloudelliset ryhmät 51—52.— Kaupallinen maanviljelys ja työvoiman osto ja myynti 53.— Ylin ryhmä; maan keskittyminen 53—54, elollisten ja elottomien inventaarien keskittymisen 54, työn korkein tuottavuus 55.— Hra V.V:n päätelmiä hevoseetomuuden kasvusta 55—56.— Batrakkien palkkaus ja hra V.V:n päätelmät tästä ilmiöstä 56—57.— Talonpoikaiston alin ryhmä; maan vuokrallaento 58—59.— Keskiryhmä, sen epävakaisuus 59—60.— Herrat V. V. ja Karyshev talonpoikain maanvuokrauksesta 61—63.— Narodnikkien suhtautuminen hra Postnikovin tutkielmaan 63—64.	
II Zemstvolilastotiedot Samaran läänistä	64
Tiedot talonpoikaiston erilaisista ryhmistä Novouzenskin kihlakunnassa 64—66.— Eri ryhmien maanhallinta ja maankäyttö 66—67.— Hra Karyshev vuokrauksesta ja viljan hinnoista 68.— Palkkatyö; sisämarkkinain muodostuminen talonpoikaiston jakaantumisen perustalla 68—70.— Maalaisproletariaatti Samaran läänissä 70—71.	
III Zemstvolilastotiedot Saratovin läänistä	71
Tiedot erilaisten ryhmien talouksista 71—72.— Batrakkien palkkaus 72.— „Elinkeinoammatit” zemstvolilastossa 72—73.— Vuokraukset 74—75.— Herrojen Karyshevin, N. —onin ja Maressin mielinteet vuokrauksesta 75—79.— Kamyshinin ja muiden kihlakuntien vertailu 79—80.— Talonpoikaistalouksien ryhmitystä koskevan kysymyksen merkitys 80—83.	
IV Zemstvolilastotiedot Permin läänistä	83
Tiedot erilaisten ryhmien talouksista 83—85.— Batrakkien ja päiväläisten palkkaus ja sen merkitys 85—87.— Maan lannoitus 87.— Uudenaikaiset työvälineet 87—88.— Kauppa- ja teollisuuslaitokset 88—89.	
V Zemstvolilastotiedot Orelin läänistä	89
Tiedot erilaisten ryhmien talouksista 90.— Jakaantumiskuvan epätäydellisyys Orelin läänin tietojen mukaan 91—92.	
VI Zemstvolilastotiedot Voronezhin läänistä	92
Ryhmittymenetelmät voronezhiläisissä kokoelmissa 92—93.— Tiedot Zadonskin kihlakunnasta 93.— Elinkeinoammatit 94—96.	

VII	Zemstvolilastotiedot Nizhni-Novgorodin läänistä .. Tiedot talouksien ryhmistä kolmen kihlakunnan mukaan 96—98.	96
VIII	Katsaus muiden läänien zemstvolilastotietoihin .. Novgorodin lääni, Demjanskin kihlakunta 99—100.— Tshernigovin lääni, Kozeletsin kihlakunta 100.— Jenisein lääni 100—101.—Poltavan lääni, kolme kihlakuntaa 101—102.—Kalugan lääni 102.—Tverin lääni 103.	99
IX	Yhteenvedo edellä käsitellyistä talonpoikaiston jakaantumista koskevista zemstvolilastotiedoista .. Yhteenvetomenetelmät 103—105.— Yhteenvetotaulukko ja diagramma 106—109 ja 116—117.— Diagramman eri sarakkeiden erittely 110—115.— Eri paikkakuntien vertailu jakaantumisen asteen kannalta 115—116.	103
X	Zemstvolilaston ja sotilaallisen hevostilastokyselyn yhteenvedot .. Zemstvolilaston tiedot 21:n läänin 112:sta kihlakunnasta 117—118.— Sotilaallisen hevostilastokyselyn tiedot Euroopan- Venäjän 49:stä läänistä 118—119.— Näiden tietojen merkitys 119—121.	117
XI	Vuosien 1888—1891 ja 1896—1900 sotilaallisen hevostilastokyselyn vertailua .. Tiedot Euroopan-Venäjän 48:stä läänistä 121—123.— Her- jen Vihljajevin ja Tshernenkovin tilastollisia harjoituk- sia 123.	121
XII	Zemstvolilastotiedot talonpoikaishudjeteista .. Tietojen luonne ja käsittelymenetelmät 124—125.— (A). Yleiset tulokset budjeteista 121—127.— Menujen ja tulojen suuruus 125—126.— Menojen kokoonpano 126—127.— Tulojen kokoonpano 127—128.— Budjettien raha-osat 128— 130.— Verojen merkitys 130—131.— (B). Talonpoikaisten maanviljelyksen luonnehtiminen 131—136.— Yleiset tiedot talouksista 131—133.— Omaisuus ja inventaarit 133—134.— Menot talouteen 134—135.— Tulo maanviljelyksestä 135.— Näennäiset poikkeukset 135—136.— (C). Elintason luonnehti- minen 136—144.— Menot ruokaan luonlaismuodossa 136— 137.— Menot ruokaan rahassa 137—138.— Muut menot henkilökohtaiseen kulutukseen 138.— Rahamenot henkilö- kohtaiseen ja tuotannolliseen kulutukseen 138—139.— Hra N. —on talonpoikaiston ylimmästä „keiroksesta” 139—140.— Talonpoikain ja maalaistyöläisten elintason ver- tailu 140—142.— Hra Shtsherbinan menetelmät 142—144.	124
XIII	Johtopäätökset II luvusta .. Tavaratalouden merkitys 145.— 1) Kapitalistiset risti- riidat yhteisön sisällä 145—146.— 2) „Epätalonpoikaistu- minen” 146—147.— 3) Tämän prosessin luonnehtiminen „Pääomassa” 147—148.— 4) Talonpoikaistorvaristo 148— 149.— 5) Maalaisproletariaatti. Maa-osuuden omaavan maalaistyöläisen yleiseurooppalainen tyyppi 149—152.— 6) Keskiäalonpoikaisto 152—153.— 7) Sisämarkkinain muo- dostuminen kapitalismia varten 153.— 8) Jakaantumisen voi- mistuminen, siirtolaisuuden merkitys 153—154.— 9) Kauppa- ja koronkiskuripääoma. Kysymyksen asettaminen teoriassa. Pääoman näiden muotojen yhteys teollisuuspääomaan 154—157.— 10) Työllämaksu ja sen vaikutus talonpoikaiston jakaantumiseen 157—158.	145
III luku.	Maanomistajain siirtyminen vero- päivätyötaloudesta kapitalisti- seen talouteen ..	161

I Veropäivätyötalouden peruspiirteet	161
Maorjuudellisen talousjärjestelmän olemus ja ehdot 161—163.	
II Talouden veropäivätyöjärjestelmän yhdistyminen kapitalistiseen	163
Vanhan järjestelmän jättee reformin jälkeen 163—164.— Työllämaksujärjestelmä ja kapitalistinen järjestelmä 164— 165; niiden suhteellinen levinneisyys 165—166.— Työllä- maksujärjestelmän muuttuminen kapitalistiseksi 167.	
III Työllämaksujärjestelmän luonnehtiminen	167
Työllämaksun muodot 167—169.— Luontaisvuokrat ja niiden merkitys 169—170.— Työn korvaaminen työllämaksun vallitessa 170—172.— Henkilöllinen riippuvaisuus työllä- maksun vallitessa 172—173.— Yleinen arvio työllämak- susta 173—174.	
IV Työllämaksujärjestelmän luhistuminen	174
Työllämaksun kaksi lajia 174—175.— Talonpoikaiston jakaantumisen merkitys 175—177.— Hra Stebutin lausunto 177—178.— Lausunnot kirjallisuudessa 178—179.	
V Narodnikkiläinen suhtautuminen kysymykseen ..	179
Työllämaksun ihannoiminen 179—180.— Hra Kabiukovin mielipide 180—183.	
VI Engelhardtin talouden historia	183
Talouden alkuperäinen tila ja talouden asteittaisten muutosten luonne 183—187.	
VII Koneiden käyttö maataloudessa	187
Neljä kautta maatalouskoneiden tuotannossa 187—189.— Virallisen tilaston epätäydellisyys 189—190.— Tiedot eri- laisten maatalouskoneiden käyttämisestä 190—195.	
VIII Koneiden merkitys maataloudessa	195
Koneiden käytön kapitalistinen luonne 195—196.— Konei- den soveltamisen tuloksia 196—202.— Narodnikkien epä- johdonmukaisuus 202—203.	
IX Palkkatyö maanviljelyksessä	203
„Vieraspaikkalaiset maanviljelysansiotyöt” 203—204, niiden merkitys 204—205, niiden laajuus 205—206.— Maa- taloustyöläisten lukumäärä koko Euroopan-Venäjällä 206—208.	
X Vapaa-palkkatyön merkitys maanviljelyksessä ..	208
Maataloustyöläisten tila 208—209.— Palkkauksen eri- koiset muodot 209—211.— Työläisten asema pikku- ja suur- isännillä 211—212.— Yhteiskunnallisen valvonnan alkeet 212—214.— Narodnikkien arvio vieraspaikkalaisissa maan- viljelystöissä käynnistä 214—216.	
IV luku. Kauppamaanviljelyksen kasvu	217
I Yleiset tiedot maanviljelystuotannosta reforminjäl- keisellä Venäjällä ja kauppamaanviljelyksen näkö- aloista	217
Viljan ja perunan tuotanto vuosina 1864—1866, 1870—1879, 1883—1887 ja 1885—1894 217—218.— Perunan- kylvöt ja niiden merkitys 218—219.— Kauppamaanviljelyksen alueet 219—220.— Hra Kabiukovin mielipiteet 220—221.	

II Kaupallisen viljatalouden alue	221
Viljantuotannon tärkeimmän keskuksen siirtyminen 221—222.— Reuna-alueiden merkitys siirtomaina 222—223.— Maanviljelyksen kapitalistinen luonne tällä alueella 223—225.	
III Kaupallisen karjanhoidon alue. Yleiset tiedot maito- talouden kehityksestä	226
Karjanhoidon merkitys eri alueilla 226—227.— Herrojen Kovalevskin ja Levitskin laskelmat 227.— Juustontuotannon kehitys 227—229.— Virallisten tietojen epätäydellisyys 229—230.— Teknillinen edistys 230—231.	
IV Jatkoa. Tilanherratalouden ekonomiikka kyseessä- olevalla alueella	231
Maanviljelyksen järkipäristäminen 231—232.— „Mai- donkokoamisasemat” ja niiden merkitys 232—233.— Sisä- markkinain muodostuminen 233—234.— Maataloustyöläisten saapuminen teollisuuslääneihin 234.— Töiden tasasuhtai- semppi jakaantuminen vuoden aikana 234—236.— Pienvil- jelijöiden riippuvaisuus ja hra V. V:n arvio siitä 236—237.	
V Jatkoa. Talonpoikaiston jakaantuminen maitotalou- den alueella	237
Lehmien jakaantuminen talonpojilla 237—239.— Yksityis- kohtia Pietarin kihlakunnasta 239—241.— „Edistyksellisiä virtauksia talonpoikaistaloudessa” 241—242.— Tuon edis- tyksen vaikutus maalaisköyhälistöön 242—244.	
VI Pellavanviljelyksen alue	244
Kaupallisen pellavanviljelyksen kasvu 244—246.— Kau- pallisen maanviljelyksen eri muotojen välinen vaihto 246.— „Äärimmäisyydet” pellavanviljelyksen alueella 247.— Teknilliset parannukset 247—249.	
VII Maataloustuotteiden teknillinen jalostus	249
Maatalouden tehdasmaisen eli teknillisen systeemin merkitys 249.	
1) Viinanpolto	250
Maataloudellisen viinanpolton levinnelisyys 250—251.— Perunaviinanpolton kehitys ja merkitys 251—252.	
2) Juurikassokerin tuotanto	252
Sokerijuurikkaan tuotannon kasvu 252—253.— Kapita- listisen maanviljelyksen edistys 253—255.	
3) Perunatärkkelyksen tuotanto	255
Sen kasvu 255—256.— Kaksi prosessia tämän tuotannon kehityksessä 256.— Tärkkelys-„ammatti” Moskovan läänissä 256—258 ja Vladimirin läänissä 258—259.	
4) Öljynpuristustuotanto	259
Sen kehityksen kaksinainen prosessi 259.— Öljyn- puristustuotannon „kotiteollisuudenharjoittajat” 259—261.	
5) Tupakanviljely	261
VIII Elinkeinollinen kasvitarhanhoito ja hedelmänvilje- ly; kaupungin ympäristöseutujen talous	264
Kaupallisen hedelmänviljelyksen 264—265 ja kasvi- tarhanhoidon kasvu 265.— Kasvitarhanhoitoa harjoittavat talonpojat Pietarin, Moskovan ja Jaroslavl'n lääneissä 265—267.— Kasvihuoneammatti 267.— Elinkeinollinen meloni- kasvien viljely 267—269.— Kaupunkien ympäristöseutujen talous ja sen erikoisuudet 269—270.	

IX Johtopäätökset kapitalismin merkityksestä Venäjän maanviljelyksessä	270
1) Maanviljelyksen muuttuminen liikeyritykseksi 270.—	
2) Kapitalismin erikoisuudet maanviljelyksessä 271.—	
3) Sisämarkkinain muodostuminen kapitalismia varten 272.—	
4) Kapitalismin edistyksellinen historiallinen merkitys Venäjän maanviljelyksessä 272—277.	
X Narodnikkilaiset teoriat kapitalismista maanviljelyksessä. „Talviajan vapautuminen”	277
Tuon teorian ahtaus ja kaavamaisuus 277—278.—	
Se jättää huomiotta prosessin tärkeimmät puolet 278—282.	
XI Jatkoa.— Yhteisö.— Marxin ajatukset pienmaanviljelyksestä.— Engelsin mielipide nykyisestä maatalouspulasta	282
Narodnikkien väärä yhteisöä koskevan kysymyksen asettelu 282—283.— He eivät käsitä erästä kohtaa „Pääomasta” 283—285.— Marxin arvio talonpoikaisesta maanviljelyksestä 285.— Hänen arvionsa maanviljelyskapitalismista 285—286.— Hra N. —onin epäonnistunut sitaatti 286—288.	
V luku. Kapitalismin ensimmäiset asteet teollisuudessa	289
I Kotitarveteollisuus ja käsityö	289
Kotitarveteollisuuden jätteet 289.— Käsityön levinneisyysaste 290—291 ja peruspiirteet 291—292.	
II Pienet tavarantuottajat teollisuudessa. Ammattikuntahenki pienissä elinkeinoammateissa	292
Siirtyminen käsityöstä tavaratuotantoon 292—293.— Kilpailun pelko 293—295.	
III Pienten ammattialojen kasvu reformin jälkeen. Tämän prosessin kaksi muotoa ja merkitys	295
Pienten ammattialojen kasvun syyt 295.— Ammatinharjoittajain siirtyminen reuna-alueille 296.— Pienten ammattialojen kasvu paikallisen väestön keskuudessa 296—298.— Pääomien siirtyminen 298—300.— Pienten ammattialojen kasvu on yhteydessä talonpoikaiston jakaantumiseen 300.	
IV Pienten tavarantuottajain jakaantuminen. Taloustiedustelun tiedot kotiteollisuudenharjoittajista Moskovan läänissä	300
Kysymyksen asettelu 300—301.— Tietojen käsittelyn menetelmä 301—302.— Yhteenvetotaulukko ja diagramma 303 ja 305.— Johtopäätökset: Palkkatyö 304, 307—308, työn tuottavuus 308—309, tulot 309—310.— Kotiteollisuusammattien pikkuporvarillinen järjestelmä 311.	
V Yksinkertainen kapitalistinen kooperaatio	312
Sen merkitys ja vaikutus tuotantoon 312—315.— Artelit 315—316.	
VI Kauppapääoma pienillä ammattialoilla	316
Olot, jotka synnyttävät ylösostajan 316—317.— Kauppanaiset pttisinvirkkaajan ammatissa 318—320.— Esimerkkejä myynnin järjestämisestä 320—321.— Narodnikkien mielipiteet 322.— Kauppapääoman muodot 322—324.	

VII „Elinkeinoammatit ja maanviljelys”	324
Taulukkotiedot 324—325.— Paikkatyöläisten maanviljelys 325—326.— „Maatyöläiset” 326—327.— Muita tietoja elinkeinoammateista ja maanviljelyksestä 327—330.— Työkauden pituus 330—331.— Yhteenveto 331—332.	
VIII „Elinkeinoammattien yhdistäminen maanviljelyksen kanssa”	332
Narodnikkien teoria 332.— Elinkeinoammattien maanviljelykseen yhdistämisen muodot ja niiden erilainen merkitys 332—335.	
IX Muutamia huomautuksia maaseutumme esikapitalistisesta ekonomiikasta	335
VI luku. Kapitalistinen manufaktuuri ja kapitalistinen kotityö	339
I Manufaktuurin muodostuminen ja sen peruspiirteet	339
Manufaktuuri-käsite 339, kahdenlainen syntyperä 339—340 ja merkitys 340.	
II Kapitalistinen manufaktuuri Venäjän teollisuudessa	341
1) Kutomateollisuusammatit	341
2) Tekstiiliteollisuuden muut alat. Vanustus-teollisuus	344
3) Hattu- ja lakki-, hamppu- ja nuorateollisuus	348
4) Puunjalostusteollisuuden alat	351
5) Eläintuotteiden jalostusteollisuuden alat. Nahka- ja turkisteollisuus	355
6) Eläintuotteiden jalostusteollisuuden muut alat	362
7) Mineraalituotteiden jalostusteollisuuden alat	366
8) Metallinjalostusteollisuuden alat. Pavlovo-laiset ammatit	367
9) Muut metallinjalostusteollisuuden alat	371
10) Kultasepän-, samovaari- ja hanuriteollisuus	373
III Tekniikka manufaktuurissa. Työnjako ja sen merkitys	379
Käsituotanto 379, oppilaskunta 379.— Työnjako valmistelevana asteena koneelliseen suurteollisuuteen 379—381, sen vaikutus työläisiin 381—382.	
IV Alueellinen työnjako ja maanviljelyksen eroaminen teollisuudesta	382
Hra Harizomenovin mielipide 382—383.— Maataviljelijämättömät keskuukset 383—384.— Manufaktuurin siirtymislunne 384.— Väestön kulttuuritason nousu 384—385.	
V Manufaktuurin taloudellinen järjestelmä	385
Tuotannon tila 385—386.— Heirojen Ovsjannikovin ja Harizomenovin lausunto 386—388.	
VI Kauppa- ja teollisuuspääoma manufaktuurissa. „Ylösostaja” ja „tehtailija”	388
Suur- ja pienliikkeiden välinen yhteys 388—390.— Narodnikkien virhe 396.	

VII Kapitalistinen kolityö manufaktuurin lisäkkeenä ..	391
Sen levinneisyys 391—392, sen luonteenomaiset piirteet 392—395, sen leviämisen ehdot 395—396, sen merkitys liikaväestöteoriassa 396—397.	
VIII Mitä on „kotiteollisuus“?	397
Eräitä yhteenvetotietoja kotiteollisuudenharjoittajia koskevasta tilastosta 397—399.— Kapitalistisesti käytettyjen työläisten vallitseva asema 399—400.— „Kotiteollisuudenharjoittaja“-käsitteen epämääräisyys ja tämän termin väärinkäyttäminen 400—401.	
VII luku. Koneellisen suurteollisuuden kehitys	402
I Tieteellinen tehdas-käsite ja „tehdas“-tilaston merkitys	402
II Tehdastilastomme	404
Sen lähteet 404.— 60-luvun julkaisut 405—406.— „Sotilas-tilastollisen kokoelman“ erikoinen luonne 406—408.— Hra Orlovin „Hakemisto“ 408—410.— Kauppa- ja manufaktuuri-departementin „kokoelmat“ 410—411.— „Tietokokooma Venäjältä vuosilta 1884/85“; hra Karyshevin virheet 411—413.— Läänintilastokomiteoiden tiedot 413.— „Luettelo“ 413—414.— Suureneeko tehtaiden lukumäärä Venäjällä? 414.	
III Suurteollisuuden kehitystä koskevien tilastohistoriallisten tietojen erittelyä	415
1) Tekstiiliteollisuuden alat	415
2) Puunjalostusteollisuuden alat	420
3) Kemiallisen teollisuuden, eläintuotteiden jalostusteollisuuden ja keraamisen teollisuuden alat	420
4) Metalliteollisuuden alat	423
5) Ravintoainetuotannon alat	424
6) Akssiiveroluksen alaiset ja muut tuotantolat	426
7) Johtopäätökset	428
IV Vuoriteollisuuden kehitys	429
Urali ja sen erikoisuudet 429—433.— Etelä 433—435.— Kaukasia 435—436.— Suuret ja pienet kaivokset Donetsin laakiolla 436—437.— Vuoriteollisuuden kehitystä koskevien tietojen merkitys 437—439.	
V Lisääntykö työläisten lukumäärä suurissa kapitalistisissa tuotantolaitoksissa?	439
Tiedot vuosilta 1865 ja 1890 439—442.— Narodnikkien virheellinen menetelmä 442—449.	
VI Tilastoa höyryvoimakoneista	449
Tiedot vuosilta 1875—1878 ja 1892 449—451.	
VII Suurtehtaiden kasvu	451
Tiedot vuosilta 1866, 1879, 1890 ja 1894/95 451—457.— Tehdas- ja vuoriteollisuuden suurimmat tuotantolaitokset 457—458.— Hra N. —onin virheet 458—459.	
VIII Suurteollisuuden sijainti	460
Tiedot tehdasteollisuuden tärkeimmistä keskuksista vuosina 1879 ja 1890 460— Keskuksen kolme tyyppiä 460—462.— Keskuksen ryhmitys 462—464.— Maaseudun tehdaskeskuksen kasvu ja tämän kasvun merkitys 464—466.	

IX Metsäteollisuuden ja rakennusteollisuuden kehitys	466
Metsäteollisuuden kasvu 466—467; sen organisaatio 467—470.—Kapitalismin kasvu rakennusteollisuudessa 470—474.	
X Tehtaan lisäke	474
XI Teollisuuden täydellinen eroaminen maanviljelyksestä	476
Narodnikkien virhe 476—477.—Moskovan zemstvon saniteettitilaston tiedot 477—480.	
XII Kapitalismin kolme kehitystasetta Venäjän teollisuudessa	481
Kaikkien asteiden välinen yhteys 481—482.—Tekniikan erikoisuudet 482—483.—Kapitalististen suhteiden kasvu 483—484.—Teollisuuden kehityksen luonne 484.—Teollisuuden eroaminen maanviljelyksestä 484—486.—Elinolojen erilaisuus 486—488.—Sisämarkkinain kasvu 489.	
VIII luku. Sisämarkkinain muodostuminen ..	490
I Tavarankierron kasvu	490
Rautateiden 490—491, vesiliikennelaitoksen 491—492 ja kaupan ja pankkien 492—494 kehitys.	
II Kauppa- ja teollisuusväestön kasvu	494
1) Kaupunkien kasvu	494
2) Sisäisen siirtoasuttamisen merkitys	496
3) Tehdas- sekä kauppa- ja teollisuuskylien ja -kauppalaain kasvu	502
4) Vieraspakkalaiset ei-maanviljelysansiotyöt	504
Vieraspakkalaiset ei-maanviljelysansiotyöt 504—516, niiden mittasuhteet ja kasvu 504—511, niiden edistykseellinen merkitys 511—514, niiden arvio narodnikkirjailijoilla 514—515.	
III Palkkatyön käytön lisääntyminen	516
Palkkatyöläisten likimääräinen luku 516—517.—Kapitalistinen liikkaväestö 517—518.—Narodnikkien virhe 518—520.	
IV Sisäisten työvoimamarkkinain muodostuminen	520
Palkkatyöläisten tärkeimmät liikkunnat työpalkan suuruuden yhteydessä 520—522 ja 523.—Sisämarkkinain muodostuminen 522 ja 524.—Hra N. —onin „teoria” 524—525.	
V Reuna-alueiden merkitys. Sisä- vaiko ulko-	
markkinat?	525
Kapitalismin laajentumispyrkimys 525—526.—Kaukasian esimerkki 527—528.—Kaksi puolta markkinoiden muodostumisprosessissa 528—529.	
VI Kapitalismin „tehtävä”	529
Yhteiskunnallisen työn tuottavuuden kohoaminen 529—531.—Työn yhteiskunnallistuminen 531—533.—Syyt erimielisyyksiin narodnikkien kanssa 533—534.	
Liitteitä:	
I Moskovan läänin pieniä talonpoikaisammattajea koskevien tilastotietojen yhteenvedotaulukko (V lukuun, s. 302)	534—535

II Yhteenveto Euroopan-Venäjän tehdasteollisuutta koskevista tilastotiedoista (VII lukuun, s. 404)...	535
III Tärkeimmät tehdasteollisuuskeskukset Euroopan-Venäjällä (VII lukuun, s. 460).....	537

II

EPAKRIITILLISTÄ KRITIIKKIÄ. („Nautshnoje Obozrenijen” 12. numerossa v. 1899 julkaistun hra P. Skvortsovin kirjoituksen „Tavara fetišismi” johdosta).....	543—566
I	545
II	552
III	558
<i>Huomautuksia</i>	567—586

KUVAT

V. I. Leninin muotokuva.— 1897	VIII—1
V. I. Leninin kirjan „Kapitalismin kehitys Venäjällä” ensimmäisen painoksen kansi.— 1899	3
V. I. Leninin kirjan „Kapitalismin kehitys Venäjällä” toisen painoksen kansi, jossa on tekijän omakätinen nimi-kirjoitus.— 1908	9
K. Marxin „Pääoman” kolmannen osan ensimmäisen niteen saksankielisen, V. I. Leninin käyttämän, painoksen (1894) kansi	17
Poltavan läänin tilastokokoelman (XIV osa, 1894) sivut 276—277, joilla on V. I. Leninin tekemiä merkintöjä	100—101
II luvun IX §:n A- ja B- taulukkoja kuvaava diagramma ..	116—117
Sivu V. I. Leninin vihkosta, jossa on poimintoja ja laskelmia N. A. Blagoveshtshenskin kirjasta: „Tilastoyhteenvetojen kokoelma” (1895)	118—119
Sivu 96 aikakauslehdessä „Natshalo” № 3 vuodelta 1899; tässä numerossa julkaistiin V. I. Leninin kirjan „Kapitalismin kehitys Venäjällä” III luvun kuusi ensimmäistä pykälää	159
Diagramma V luvun IV §:n elinkeinoammattitaulukon yhteenvetotiedoista	305
Graafillinen esitys vanutusteollisuuden organisaatiosta	345
Sivu 405 kirjasta „Kapitalismin kehitys Venäjällä” (vuoden 1908 painos); sivulla on V. I. Leninin tekemiä merkintöjä	455
Euroopan-Venäjän kaupunkien ryhmitys, jonka V. I. Lenin teki vuoden 1897 väenlaskun tietojen perusteella	497

Karjalais-Suomalainen SNT
Kulttuuriasiain ministeriön
Poligrafizdatin
Sortavalan kirjapaino

Sortavala, Karjalankatu, 32
